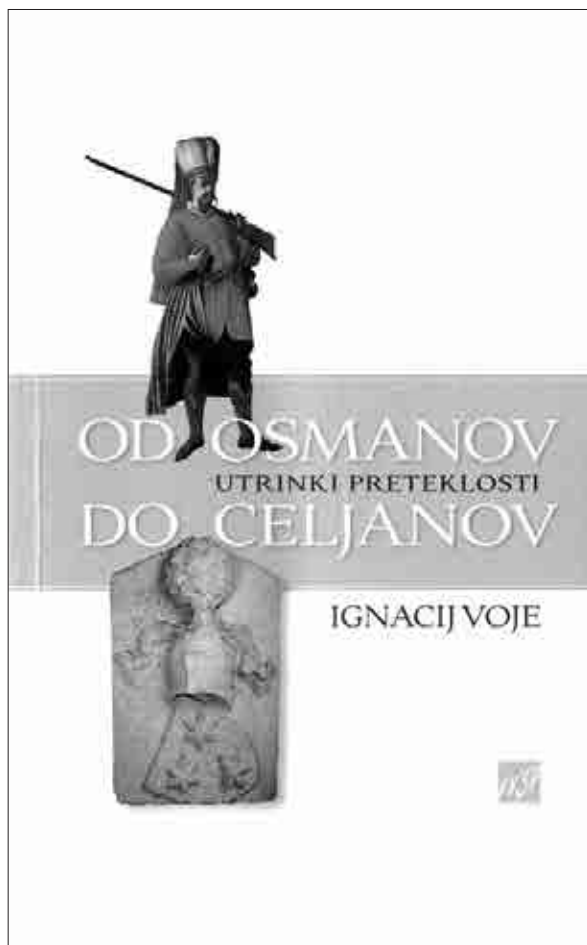




obdobje avtor, če je le mogoče, povezuje s sedanjo-stjo in iz »mrtvih« papirjev in drugih materialnih ostalin preteklosti izvablja njene »žive« duhove. Po obsegu sta zelo uravnotežena prvi in drugi tematski sklop, vsak s po devetimi samostojnimi »zgodbami«. V prvem, naslovljenem kot Zgodovinske črtice, nas avtor popelje od ljudskega izročila, denimo o turškem zvonjenju, človeški iznajdljivosti in rešitvah iz turškega ujetništva, prek religiozne poante, povezane z Marijinim češčenjem, do trdnih zgodovinskih dejstev, kot so tista, ki so dala podlago za »mit« o Juriju Kozjaku, o slovenskim deželam najbližjih resničnih gusarjih z Jadranskega morja prek romanj Celjskih grofov, opisa Sarajeva izpod peresa potopiscev 17. stoletja in končno do tega, kako so v začetku 19. stoletja v slovenskih železarnah izdelovali orožje za prvi srbski upor. V drugem sklopu z naslovom Umetnostnozgodovinski utrinki profesor Voje bralca popelje po izbranih umetnostnozgodovinskih spomenikih nekdanje skupne južnoslovanske države od Skopja na jugu, Gorenjske na severu, jadranske obale na zahodu in srbskih samostanov na vzhodu. Nazoren sprehod skozi čas po Starem Baru, skopski cerkvi sv. Spasa, angelskih podobah v različnih pokrajinah, po renesančni šibenski katedrali in drugod odraža močno osebno noto, saj je v njenem znamenju tudi

nastal. Tesno je namreč povezan s profesorjevimi dožitji na zasebnih in študentskih ekskurzijah, zlasti v šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja, pri čemer sega časovni lok vse do današnjega časa, upoštevaje številne spremembe, ki so jih povzročili zob časa in človeški dejavnik, zadnji tako v negativnem kot v pozitivnem pogledu. Avtor med drugim poveže arheološka odkritja zadnjih desetletij z najstarejšim načrtom Ljubljane, ki ga je datiral v čas kmalu po letu 1560.

Kot bi se hotel iz sodobnega popotnika prestaviti v kožo predhodnika, Ignacij Voje tretji sklop Arhivske beležke uvede prav s potopisom rojaka Benedikta Kuripečiča po Balkanu leta 1530, nato pa z že omenjenima črticama o žusemski župnijski kroniki in ekskurziji na avstrijsko Koroško sklene pripoved v prvi osebi, s spomini na neprijazne čase železne zaves na Karavankah pred dobrimi šestimi desetletji.

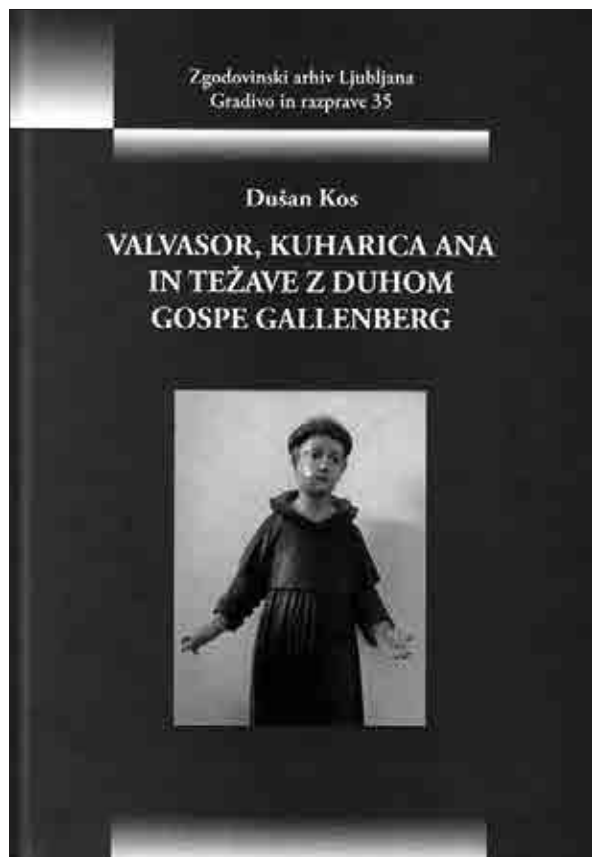
Knjiga je napisana za širok krog bralcev, primerna je celo za osnovnošolsko mladino in bo lahko s svojo razumljivo poljudno ubeseditvijo nagovorila tudi tiste, ki jim zgodovina sicer ni blizu. Morda še prav posebej te. Glede na njen namen bi ob morebitnem ponatisu kazalo dodati zemljevid z vrisanimi kraji in pokrajinami, o katerih teče beseda, za one pa, ki imajo zgodovino vendarle nekoliko rajši od večine, bi bil koristen seznam najpomembnejše literature. Kakor koli, ni se bati, da Vojetova prikupno napisana monografija ne bi ostala uporabno, koristno in zanimivo branje tudi tedaj, ko bodo današnji osnovnošolci dosegli profesorjeva častitljiva leta. Avtorju profesorju Vojetu gre zato zaželezi še na mnoga plodna leta, v pričakovanju, da bo kmalu spet našel čas za kakšno podobno monografsko delo ob siceršnjem znanstvenem delu, ki ga prav tako še vedno zaposluje ter ohranja pri življenjskih in intelektualnih močeh.

Boris Golec



Dušan Kos: Valvasor, kuharica Ana in težave z duhom gospe Gallenberg: o prikazovanju duhov in reševanju nesrečnih duš na Slovenskem v zgodnjem novem veku ter o spiritističnih zgodbah Janeza Vajkarda Valvasorja. Ljubljana: ZAL, 2013, 174 strani.

Priznani zgodovinar Dušan Kos, zaposlen na Zgodovinskem inštitutu Milka Kosa ZRC SAZU, je v preteklosti že nekajkrat presenetil in razveselil slovensko strokovno srenjo ter drugo zainteresirano javnost z objavo rezultatov raziskovanja nekoliko starejše slovenske zgodovine. Po eni strani njegova dela odpirajo nove poglede ali možnosti zgodovinskih raziskav, po drugi strani pa je njegov slog pisanja tako



razumljiv, berljiv in razburljiv, da lahko njegove knjige in znanstvene prispevke prebira vsakdo, tudi po obilnem nedeljskem kosilu, ko s tega posameznika v dremež marsikdaj z lahkoto spravi nič kaj prijetni televizijski zvok več kot 20 formul, ki se neumorno preganjajo za to ali ono veliko nagrado.

Zadnja ali najnovejša Kosova knjiga z naslovom *Valvasor, kuharica Ana in težave z duhom gospe Gallenberg*, ki jo je v letu 2013 izdal in založil Zgodovinski arhiv Ljubljana, finančno pa sta ga podprla še Zgodovinski arhiv Celje in Mestni muzej Krško, ima vse pravkar zapisane lastnosti njegovih del. Še več, tako po vsebini kot metodološkem pristopu je po svoje unikatna. Avtorjev pristop k raziskavi problema je analitičen in osredotočen na točno določen, časovno kratek dogodek (ang. a case oriented study), razlaganju paranormalnosti v preteklosti pa slovenski zgodovinarji do danes še niso posvetili pretirane pozornosti. Metodološko gledano gre za posrečen primer t. i. mikrozgodovinske raziskave, ki so jo do popolnosti razvili Islandci, mnogi svetovni zgodovinarji pa so zaradi tovrstnega raziskovalnega pristopa pri raziskovanju preteklih dogodkov in stanj prejeli najbolj prestižne humanistične nagrade.

Osrednji del knjige predstavlja analizi Valvasorjevega tristranskega poročila (11. knjiga *Slave* pri opisu graščine Novi dvor) in zapisnik ljubljanskega škofijskega konzistorija (danes v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani) o resničnosti prikazovanj duha pokojne

Marije Elizabete pl. Gallenberg na graščinah Novi in Stari dvor pri Radečah med 15. in 25. januarjem 1684. Pa to še zdaleč ni vse. Avtor je namreč dodal še teme, ki so neobhodne pri razumevanju oz. razvozlanju pričujočega paranormalnega pojava. Kratkemu uvodu (Kaj ima zgodovina skupnega s prikaznimi?) sledi poglavje s kratkim opisom oz. prevodom Valvasorjevega poročila o prikazovanju duha v januarju leta 1684 in zgodovino rodbine Čečker (Zetschker), katere članica je bila tudi v letu 1665 umrla gospa Gallenberg (Paranormalno 1.0: Dogodki in okolje). Drugo poglavje (O poltergeistu in duhovih) je posvečeno razlagi Valvasorjevega in Franciscijevega mnenja o prikazovanju duhov, kratki omembi drugih poročil s tovrstno vsebino in, kar je najpomembnejše, zgodovini preučevanja parapsiholoških fenomenov, tako z zgodovinskega, psihološkega, filozofskega, medicinskega in cerkvenega (katoliškega) zornega kota. Tretje poglavje (Paranormalno 2.0: Preiskava) vsebuje že omenjeno analizo zapisnika in poročila s podrobnim kronološkim in vsebinskim prikazom desetdnevni dogodkov in poteka zasliševanj pred ljubljanskim škofijskim konzistorijem ter vsebinskih nedoslednosti med obema viroma. V epilogu (Epilog ali kje je danes duh gospe Gallenberg) avtor opiše kratkoročne in dolgoročne posledice dogodka, nato pa sledijo še poglavja, značilna za znanstvene monografije, torej zapis virov in literature, seznam ilustracij, povzetek v tujem jeziku ter register osebnih in krajevnih imen. Zelo koristno je tudi genealoško drevo rodbine Čečker, ki močno olajša branje in razumevanje tistega dela prvega poglavja, ki govori o zgodovini rodbine. V množici imen in ženitnih ter sorodstvenih povezav se tudi zelo natančen bralec brez tega lahko kaj hitro izgubi.

Vsebinskih oz. podatkovnih nedoslednosti in napak v delu ni zaslediti, a zaradi specifičnosti in za slovensko zgodovino nevsakdanje teme ter v nekaterih delih multidisciplinarnega pristopa tovrstno sodbo puščam odprto. Morda samo manjše dopolnilo k dvema malenkostnima, ki sicer na samo vsebino dela nimata nikakršnega tako pozitivnega kot negativnega vpliva, bosta pa morda koristna za bodoče raziskovalce dvorca Stari dvor in meščanske rodbine Forest. Pravilno je verjetno avtorjevo razmišljanje o izvoru kranjskega domačega imena za dvorec Stari dvor, in sicer Cobalia. Ime je bržkone resda dobilo po članu plemiške rodbine Cobelli de Belmonte, a morda ne po župniku iz Laškega Juriju Zlatoustu (Krizostom), pač pa po njegovemu, v knjigi prav tako omenjenem sorodniku Tiberiju. Slednjemu so se namreč v zakonu z Dijano med letoma 1653 in 1657 na tem območju rodili štiri otroci. Krstili so jih v sosednji laški župniji, kjer je, kot že omenjeno, župnikoval Cobelli. Morda je v tem obdobju Tiberijeva družina prebivala v dvorcu Stari dvor. Sicer se Cobelliji v laških matičnih knjigah pojavljajo samo med letoma 1649 in 1657. Poleg župnika Jurija Zlatoustu

(1649–1656) in Tiberijeve družine (1653–1657) še Karel pl. Cobelli de Belmonte (1653). Avtor nadalje ugotavlja, da je kmalu po letu 1682 novi lastnik dvorca postal Jurij Andrej pl. Forest, potomec plemenitenih ljubljanskih meščanov, po izvoru iz Italije. Kot prvega znanega člana tukajšnje družine in njegovega neposrednega prednika omenja Andreja Foresta, ki je v prvi polovici 16. stoletja iz Ljubljane trgoval z italijanskimi mesti. Sredi 16. stoletja je na Štajerskem deloval še en član družine Forest, in sicer Samarca, ki je kot ptujski meščan zanesljivo dokazan med letoma 1556 in 1559. Med 24. novembrom 1556 in 8. aprilom 1559 je bil namreč gradbeni plačilni mojster pri gradnji druge oz. zgornje ptujske bastije.

Verjetno je slehernemu bralcu ocene knjige že

povsem jasno moje, torej osebno mnenje o Kosovi zgodovinski (znanstveni) monografiji, ki se po vsebini in načinu pisanja sodeč lahko skorajda postavi ob bok najboljše prodajanim fikcijskim romanom. Italijanski zgodovinar Carlo Ginsburg je za svoje mikrozgodovinsko delo z naslovom *Sir in črvi* prejel domače in tuje nagrade in priznanja, prav tako Kanadčanka Natalie Zemon Davis za delo *Vrnitev Martina Guerra*. Tisti, ki ste prebrali omenjeni deli, se verjetno strinjate z mano, da si tudi Dušan Kos zasluži kakšno (vsaj slovensko) pisno priznanje za svoje mikrozgodovinsko delo.

Dejan Zadravec